

MEMÒRIA.CAT - DESEMBRE, 2023

FRANCESC SANT

“LA TRAUMATOLOGIA QUE FÈIEM A MANRESA ENS VA DONAR FORÇA, VIGOR I NOM”

FRANCESC SANT FIGUERAS (23 DE JULIOL DE 1935, MANRESA)

Per: Joaquim Aloy i Aleix Solernou

El Francesc Sant Figueras somriu tímidament des del capdamunt de les escales exteriors d'accés a casa seva, una preciosa llar situada a prop del Parc de l'Agulla amb unes vistes privilegiades a Montserrat. Contempla com ens anem aproximant, des de la llunyania, mentre deixa que el sol s'acomodi sobre la seva pell, emmorenida de tantes hores de feinejar a l'hort.

El Francesc baixa les escales i ens rep amb una forta encaixada de mans. Ens demana que l'acompanyem a través de l'extensió de terreny de davant de casa i ens presenta els arbres que hi cultiva, com si fossin un membre més de la família. Ens parla dels ametllers, de les oliveres, dels arbres fruiters, amb la mateixa passió que estona després ho farà sobre la medicina.

L'entrevista que llegireu a continuació és una conversa forjada a través d'hores i hores d'escoltar i preguntar al Francesc

sobre aquells records i històries que decideix compartir amb nosaltres. És un viatge a través de la seva vida, marcada pels estralls de la Guerra Civil i les ferides obertes durant la postguerra, els primers anys de la qual els va passar a Lleida.

Allà va créixer, jugant a la vora del riu Segre, entre artefactes de la guerra, tanquetes abandonades, esquelets de soldats morts i obusos que no havien acabat d'explotar i que, per poc, li van fer perdre la vida.

El viatge, inevitablement, deriva cap a la medicina. Parlem dels hospitals manresans durant la guerra, les amputacions a primera línia de foc, la vacuna contra la pòlio o l'arribada de l'anestèsia, que va marcar un abans i un després en les operacions que es realitzaven.

La vida de Francesc Sant és la història de la medicina i la traumatologia a Manresa. Ell va ser un espectador privilegiat dels canvis, dels

encerts, dels errors i, en definitiva, de l'evolució de la sanitat a la capital del Bages.

Va ser una peça essencial dins de l'engranatge de l'equip de metges, liderat pel doctor Josep Tuneu, que va situar Manresa al cim de la traumatologia a Catalunya. Al mateix temps, també li va tocar viure el descens de la muntanya, per un camí llarg i tortuós, i presenciar com s'esvaïa el seu somni de construir un centre únicament dedicat a la traumatologia, i com aquest projecte frustrat, s'acabava convertint en el Centre Hospitalari.

Comencem pel principi. Qui eren els seus pares i com es van conèixer?

El meu pare es deia Francesc Sant Subirana i fabricava cintes de seda. Va patentar una cinta de màquina d'escriure de tres colors, la patent era Sant-Gomis. Tenia una 'fabriqueta' a Sant Salvador de Guardiola i el negoci li anava molt bé. Dos cops per setmana baixava amb tren a Barcelona per col·locar 'gènero'. I va ser en un d'aquests viatges que es van conèixer amb la meva mare, l'Antònia Figueras Casellas. El tren es va avariar a l'altura de Montcada i Reixac i van estar una hora aturats. Va ser amor a primera vista. La meva mare era de Ripollet i treballava de secretària del conseller Joan Selves i Carner. Cap a l'any 34, Selves la va cridar i li va dir "Mira, Antonieta, això està molt malament. Segurament acabarà a 'tiros'. Tu saps moltes coses, per tant, convé que desapareguis.

Esborrarem tot el rastre i ja està". Llavors, la meva mare es va casar amb el meu pare i va venir a viure a Manresa.

Durant la guerra, el meu pare va tenir problemes amb la FAI. Com que tenia la fàbrica, el van anar a buscar per emportar-se'l. El Josep Corbella, de la CNT, que era molt amic del meu pare, el va salvar que l'assassinessin. El Corbella es veu que li va dir al meu pare: "Escolta'm Francisco, hi ha un problema, i és que aquesta gent tornarà. I si no hi soc a temps, no et podré salvar. Hi ha una solució: et donaré un càrrec a la CNT". I així va ser. El meu pare va salvar la vida gràcies a això. Quan va acabar la guerra, la fàbrica se'n va anar a fer punyetes i els seus cosins, els Gomis, el van llogar. Posteriorment, li van dir al meu pare que li farien un favor molt gran si anés a treballar al pantà d'Oliana, que l'estaven construint aleshores. Ell era professor mercantil i tenia certs coneixements, així que el van traslladar a Lleida i vam anar cap allà.

"VAM PASSAR LA GUERRA COM VAM PODER, AMB MOLTA MISÈRIA PERQUÈ A MANRESA NO HI HAVIA RES"

Com veu passar la guerra?

Vam passar la guerra com vam poder, amb molta misèria perquè a Manresa no hi havia res. El menjar que teníem el portaven de Ripollet, de la casa de la meva àvia. En la carti-

Illa de racionament hi havia oli ranci, xocolata, formatge que venia dels americans i sucre roig. L'únic menjar potable provenia de l'estraperlo i era inaccessible a la majoria d'economies. No hi havia antibiòtics, tan sols sulfamides, que eren nefrotòxiques.

Veus estar en algun refugi antiaeri?

Sí, i encara els recordo. Ens amagàvem al refugi del turó del Puigterrà. Un dia no vam ser a temps d'arribar al refugi i ens vam quedar a casa. En sentir el bombardeig, la mare em va posar entre dos matalassos i gairebé m'asfixia. Gràcies a això vam salvar la pell.

Com recorda aquest refugi?

Era fosc. Jo només hi veia fosc i ciment. Recordo la mare tremolar quan els avions sobrevolaven el cel de Manresa. Recordo el

soroll dels avions i la meua mare que m'agafava.

El 21 de desembre del 1938, al final de la guerra, es va produir el primer bombardeig a Manresa. En sortir del refugi, van veure els estralls de les bombes?

Fum, plors, soroll i la mare que m'abraçava i no em deixava veure i anava tirant per arribar de seguida a casa. La sensació que tenia era que hi havia gent a terra morta. Aquesta imatge la conservo.

Deia que el seu pare el van traslladar a Lleida quan va acabar la guerra.

Just acabar la guerra, ens en vam anar a Lleida. Recordo que els professors de l'escola, els maristes, estaven contents quan llegien que la guerra anava bé per als alemanys. Desitjaven que guanyessin els nazis perquè veien el naci-

El carnet d'identitat personal de la CNT de Francesc Sant i Subirana. / Arxiu particular

onalcatolicisme de Franco i Hitler una salvació. Els 'Hermanos' ens ensenyaven cançons com aquesta: *"Si ves a un hombre feo, más feo que una araña, pim, pam, pum, es el señor Azaña"*.

També recordo que, darrere del col·legi, hi havia un gran camp que estava ple d'artefactes de la guerra civil, anomenat "camps escolars" i era a vora del riu Segre. De manera que no podíem jugar a pilota perquè hi havia molts 'trastos'. Així que jugàvem a cuit i amagar. Devia tenir uns set anys. Els dijous a la tarda, els 'Hermanos' ens hi portaven a jugar. Un dia, vaig veure una tanqueta abandonada i vaig pensar que seria un lloc molt bo per amagar-me. Vaig fer palanca, vaig pujar i, a dins, em vaig trobar un soldat mort! Era l'esquelet del conductor de la tanqueta. Hi havia la calavera, i a sobre, hi tenia el casc. Vaig somiar amb aquesta imatge durant anys. Anys!

màxima harmonia ens adaptariem als costums dels balls de saló, on predominen la bellesa cridanera, les sentors de fum i els sons diabòlics del «jazz-band».

ANTÒNIA FIGUERAS

Ripollet, desembre de 1932.

Antònia Figueras, mare del Francesc Sant Figueras, va escriure diversos articles en el butlletí mensual "Nostre Veü", de Mollet del Vallès. / Arxiu particular

"EN SENTIR EL BOMBARDEIG, LA MARE EM VA POSAR ENTRE DOS MATALASSOS. GRÀCIES A AIXÒ VAM SALVAR LA PELL"

"RECORDO LA MARE TREMOLAR QUAN ELS AVIONS SOBREVOLAVEN EL CEL DE MANRESA"

Com van ser els primers anys de postguerra a Lleida?

La postguerra va ser molt dura. Hi havia molt poc menjar. Hi havia guixes, pa negre... I jo devia estar molt desnodrit i vaig fer una pneumònia, quan tenia uns vuit anys. En aquella època no hi havia metges i els meus pares van cridar un 'curandero', que em va posar un pegat de calç viva amb mel. Em va fotre una cremada! (Es desbotona la part de sota de la camisa i ens ensenya una cremada considerable a la parrilla costal dreta). Com que no millorava, els meus pares van aconseguir que em pogués veure un metge excepcional, que es deia Vicente Ferrándiz Senante. Havia sigut adjunt del Negrín i l'havien condemnat a mort. Finalment, el van desterrar a Lleida. Ell em va agafar, va veure que m'estava morint, puig el que tenia era un empiema (dos litres i mig de pus al pulmó). Em va tallar un tros de costella i em va buidar el pus que tenia.

Déu-n'hi-do.

Sí. I tinc una altra anècdota per explicar-vos, però no sé si us la creureu.

Provi-ho...

Em vaig haver de sotmetre a una segona operació. Per acabar de drenar l'empiema, van deixar una sonda de Neleton permanent connectada a un sifó. Després, uns dies abans de Reis, vaig fer una aturada cardíaca. Ho recordo perfectament. Vaig fer cloc, cloc, i vaig perdre el món de vista. Vaig tenir la sensació que m'aixecava del llit i em vaig veure a mi mateix allà estirat i jo anava pujant, anava pujant... I em veia a mi, a baix, totalment 'tieso', mort. I quan vaig arribar a la creu del capdamunt del llit, vaig sentir que m'aturaven i vaig sentir una veu que em deia: "No és hora encara. Tens molta feina per fer". I va ser com si em xuclessin, em vaig reintroduir al llit. Això és veritat, i us en donaré una prova: jo patia molt per la cremada, pels tubs a l'esquena, per la dispnea i ho passava fatal. A partir d'aquell moment, no vaig tenir cap dolor. Cap. Es va acabar. No tenia cap sentit perquè continuava tenint la cremada, els forats... Per què ho explico? Doncs perquè això em va canviar la vida. A partir d'aquell moment, vaig tenir la idea que Déu existia i que jo havia de ser metge.

Ens deixa sense paraules...

Us explicaré la tercera i darrera experiència viscuda a Lleida. L'any 45, acabada la guerra mundial, la canalla anàvem pel carrer i recollíem coure, i els drapaires ens donaven onze pessetes per cada quilo de coure. Per nosaltres era una fortuna, perquè teníem per comprar moltes gormanderies. Érem un grup

que ens dedicàvem això i entre tots recollíem el coure i ens repartíem les pessetes. Un dia vam trobar un obús. I n'estàvem de contents! Allà sí que hi hauria coure. Però es feia fosc i vam quedar que el passàvem a buscar a les nou del matí de l'endemà. I resulta que jo a les nou em vaig adormir. Em va despertar el soroll de la bomba.

Ostres...

Va explotar i va petar als tres amics que estaven allà. Dos van morir i un va quedar mutilat. Es deien Rogelio Martínez, José Martínez i Ramoní Martínez. Eren germans.

L'abril del 1938, les tropes franquistes van ocupar una part de la ciutat de Lleida. Anys més tard encara era evident que la guerra havia suposat un gran trauma per la societat lleidatana? Es va mantenir durant anys el divorci entre republicans i franquistes?

A Lleida, a un cantó de la ciutat, hi havia els nacionals, i a un altre cantó, hi havia els republicans, separats pel riu Segre. O sigui, la Bordeta i la ciutat pròpiament dita. Hi va haver molts desastres, com violacions, maltractaments, morts... Un comportament terrible. I això va deixar una seqüela que, quan vaig viure a Lleida, ho vaig notar. Al col·legi hi havia nanos que no es parlaven amb altres nanos. I això ho vaig veure en els vuit anys que vaig estar a Lleida. I després hi he tornat i encara continua.

Tinc una altra anècdota. A Lleida hi havia molta aristocràcia. Abans hi havia els rics i els pobres o els casi pobres. Entre els rics, hi havia una senyora de la família Cava que el seu pare estava casat amb una filla del general Queipo de Llano, famós general de trista memòria, que va fer moltes bestieses. Per Nadal, a la ràdio de Lleida, feien el que s'anomenava "Disco dedicado". Tot Lleida escoltava això. En aquestes, el locutor va dir a les dues del migdia del dia de Nadal: "Dedicado a la señora Cava de Llano, «Tu ya no soplas»". Era una cançó satírica que deia: "No me presumas ni me vengas con estas coplas, que tu ya no soplas como mujer". Es veu que ho va escoltar la senyora Cava. Al cap de deu minuts, entrava ella en persona a l'emissora, cop de porta, entra al locutori, agafa el micro, li fot cop de micro al cap, i diu: "Señores, la Cava ha soplado, sopla i soplará". Ho vaig escoltar en directe!

"A CASA NO PARLÀVEM DE POLÍTICA. ESTAVEN TAN EMPRENYATS QUE NO EN VOLIEN SABER RES"

Al cap d'uns anys, la seva família va deixar Lleida i va tornar a Manresa, on veu continuar els estudis a l'Institut Lluís de Peguera.

A Manresa em vaig trobar una cosa molt diferent; els professors no eren del règim. I ho sé perquè, quan ens feien formar, aixecar

el braç dret i cantar el «*Cara el sol*», els veies de lluny i se'n fotien. No havíem tingut cap conversa política amb ells, però ja ho vèiem. I aquesta imatge se'm va quedar gravada.

També vam tenir professors que ens explicaven històries i cançons sobre les joventuts hitlerianes, com «*Montañas Nevadas*». Per sort, hi ha coses que no me'n recordo perquè les he intentat oblidar. Un d'aquests mestres del qual us parlo es deia José Luis Fernández Carbó i era un falangista convençut. Anava vestit com un falangista i era un home que, quan explicava la lliçó, hi posava sang, veies que sentia de tot cor allò que deia. Però nosaltres ja teníem tretze, catorze o quinze anys i cantàvem «*Cara el sol*» amb la lletra canviada. Feia així: "Cara el sol con la camisa vieja, que vaig trobar en un femer. La vaig rentar en terra d'escudella i va quedar fet un merder". Una vegada, el professor ho va sentir. Ens pensàvem que no entenia el català perquè mai n'havia parlat. I llavors, va entrar a la classe i va dir: "Señores, estoy muy decepcionado. No sé si denunciaros y que os echen a todos del instituto, o pedir yo el traslado". I va fotre el camp. No sé com va anar, però va plegar.

Llavors, de cop, va venir un home xulesc, que es deia José Àngel Santisteban Bernaldo de Quirós. Aquest ens va dir que per aprovar l'assignatura ens havíem de saber de memòria els punts de la Falange. I ens els vam haver d'aprendre.

Francesc Sant envoltat d'arbres fruiters a l'exterior de casa seva. / Aleix Solernou Puig

A casa vostra es parlava de política?

A casa no parlàvem de política. Estaven tan escamats, tan emprenyats, que no en volien parlar. Un dia, quan era petit, el Frente de Juventudes ens va portar a cadascú un instrument per fer una banda. Hi havia cornetes i timbals, a mi em van donar una corneta. Quan vaig arribar a casa, el meu pare gairebé m'ho fot per barret, i a la tarda, ja ho tornava.

Quan tenia divuit anys, el 1953, era minyó de muntanya i cada any fèiem un campament. Aquell any va tocar anar a Gósol. Hi anàvem amb uniforme, que estava format per un pantaló i camisa caqui, un fulard i el bastó. A l'altura d'Olvan, va parar el tren i ens van fer baixar a tots. Van sortir una colla de falangistes, quinze o vint, i al seu davant, hi havia un policia, el Pasqual, que ens va dir: "Ustedes van

uniformados y esto no es legal. Aquí el único uniforme que está permitido es el de la Falange. Por tanto, fuera uniformes". I el pare Ferran Torra ens intentava calmar i que estiguéssim tranquils; no volia que ens esveréssim. Tot seguit, el Pasqual ens va demanar si algú de nosaltres portava una arma. I el Vila Dalmases li va dir al Figueras Conti per fotre la conya: "Tu, dona-li els llumins". I el Pasqual es va empenyar i va respondre: "¿Estáis de cachondeo?". I va treure les manilles! El Pare Torra suplicava "per l'amor de Déu, que són canalla", i ens van prendre l'uniforme i el fulard i ens van deixar anar.

Us van treure la roba?

Sí, ens van deixar amb samarreta i calçotets. Com a colofó de la història, un dia estava jo a la Clínica i van portar un 'tío' que estava molt fotut, que tenia un càncer de fetge i s'estava morint.

Doncs, era el Pasqual. Em va mirar i em va dir: *“Lo siento mucho, chaval”*. No sé si parlava del mal que tenia ell o si va recordar el que havia passat anys enrere. I es va morir al cap de poc temps.

Anys després vostè va formar part del Gremi de Sant Lluç.

Sí. Era un gremi cultural on es parlava de política, de manresanisme, de religió, de filosofia, es parlava de tot. Hi havia artistes i metges, bàsicament. Jo era jovenet, tenia uns vint anys, i anava a Sant Domènec a escoltar i m'ho passava pipa. Assistia ocasionalment a les reunions perquè estava estudiant. I quan era metge, també hi anava.

Diu que es parlava de política...

Sí, però bastant moderat. Tots érem antifranquistes i catalanistes. Tots. Però les parets escoltaven i hi havia molta prudència i molta por. Por a tot arreu. Jo, per exemple, anava a la congregació i el pare Ferran Torra sempre deia: “Nois, en política no us hi fiqueu”. Ell políticament no es va definir mai, només amb els seus íntims, la resta ningú sabia com pensava. Diria que era catalanista. Aquí a Manresa, en aquella època, tota la gent significada era catalanista i antifranquista. Mossèn Josep Junyent va moure molta massa, molt jovent. Ell era d'esquerres, a favor del moviment obrer, però mai s'havia manifestat com a comunista. Era un home amb molt talent. Deia les coses ben dites, ningú es podia ofendre. No podia amb la injustícia social.

“TOTS ÉREM ANTIFRANQUISTES I CATALANISTES. PERÒ LES PARETS ESCOLTAVEN I HI HAVIA MOLTA PRUDÈNCIA I MOLTA POR”

“MOSSÈN JOSEP JUNYENT ERA D'ESQUERRES I ESTAVA A FAVOR DEL MOVIMENT OBRER”

Parlem dels hospitals de Manresa durant la guerra, tema que vostè ha estudiat.

L'hospital de guerra principal de Manresa va ser l'Hospital de Sant Andreu. Es va convertir en l'hospital base dels hospitals militars de Manresa. L'Hospital de Sant Andreu va continuar com l'hospital dels pobres, i les monges de la Clínica van continuar treballant allà, però només feien privada. Uns quants metges es van amagar a la Clínica i a Sant Andreu perquè tenien por, com el metge Soler, el Redondo pare, el Joan Aroques, el Sanmiquel, el Llatjós. No sortien. Feien vida allà. Si sortien, els pelaven. El ‘jefe’ que manava a l'hospital era el Francisco Padró. Llavors van treure les monges, que feien d'infermeres.

Costa molt d'imaginar com un hospital dels anys trenta, de cop i volta, es transforma en un hospital militar.

La cirurgia de guerra pràcticament es feia a Sant Andreu i a l'Institut Lluís de Peguera. Al Lluís de Peguera hi havia l'hospital de campanya, que era la línia de foc a l'est. Els fe-

rits, si estaven molt fotuts i hi havia lloc, els portaven en tren cap a Barcelona, o bé en ambulància o tren també cap a Manresa, on els instal·laven a l'Hospital de Sant Andreu o a l'Institut Lluís de Peguera.

El Lluís de Peguera estava organitzat de la següent manera: els malalts que tenien afectat tòrax i tronc, anaven a la part central; els que estaven ferits dels braços, anaven a la dreta de l'hospital. Els que estaven ferits de les cames, anaven a l'esquerra de l'hospital.

Les operacions es duïen a terme al segon pis de l'Hospital de Sant Andreu. Hi havia dos 'quiròfanets'. Anestesiaven amb cloroform i feien molts raquis, el que ara és l'epidural, però no era epidural. Anaven directament fins al canal medul·lar i allà injectaven l'anestèsia lo-

cal. Això es va fer pràcticament durant tota la guerra. Els ferits que es podien recuperar els portaven a Montserrat, on hi havia el primer servei de rehabilitació que hi va haver a Espanya, amb 750 llits. A les Saleses i la Salle no va entrar cap ferit, només malalts. I a Sant Joan de Déu no hi havia quiròfan. El tren arribava del front de guerra i a l'estació els distribuïen. A la línia de foc, els hospitals de sang feien la primera cura. Per tant, arribaven a Manresa amb una primera cura feta. Llavors, els molt greus, si creïen que podien viure, anaven cap a Barcelona; els que s'havia de fer alguna intervenció anaven a l'hospital de Sant Andreu o al Lluís de Peguera. Això ho sé perquè m'ho va explicar el Ricardo Canals Mainer, que va ser un cirurgià que va estar a l'institut i s'hi va passar un parell d'anys. Van morir molts ma-

Joaquim Aloy i el doctor Francesc Sant en un moment previ a l'entrevista./ A.S.P.

lalts. A la línia de foc es feien salvatjades. Les amputacions les feien en viu. I paraven l'hemorràgia amb oli bullent. Van passar coses molt grosses.

En medicina, el fet més important de la guerra va ser el descobriment del tractament de les fractures obertes i tancades amb cura oclusiva. Això ho va fer el Josep Trueta durant la Segona Guerra Mundial i va ser revolucionari, però això es va inventar durant la guerra civil. Em consta que aquest descobriment el van fer els doctors Ramon Monegal i Manuel Bastos, un cirurgià ortopèdic que treballava a Sant Rafael, però que havia estat aquí durant la guerra, a la línia de l'est, i va estar a primera línia. El vertader creador, per tant, no va ser el Trueta.

Quina importància va tenir en la medicina l'arribada de l'anestèsia?

Va ser un avenç importantíssim. Abans, l'anestèsia la feien les monges, un frare, i el Damià Cristina. A la Clínica Sant Josep hi havia quatre monges que anaven de tant en tant al Clínic amb una metgessa que es deia doctora Lerma i els hi ensenyava unes quantes coses. I amb això anesthesiaven. A partir del 1972, la situació va canviar. El primer anestesista que hi va haver a Manresa va ser el Lluís Figueres Oliveres.

Com es feia l'anestèsia des del 1939 fins al 1972?

En aquell període de temps, l'anestèsia es feia així: o raquí (punxant l'esquena), o bé amb un

aparell que es deia ombredanne. Primer es feia servir cloroform, després es feia servir èter, i al final, fluotane. El mecanisme era el següent: narcovenol o pentothal a la vena, el malalt es quedava inconscient, llavors, deltacurarina i el malalt es quedava paralytitzat. A continuació, se li ficava el 'tubo', agafaven l'aparell, el connectaven i anava manxant. Amb aquesta anestèsia, la cirurgia havia de ser precària. Els bons cirurgians no eren els manetes, eren els que anaven de pressa, perquè si no hi havia temps d'acabar l'operació, el malalt moria.

Quan l'anestèsia durava dues hores, difícilment el malalt se'n sortia. Per tant, el bon cirurgià era el ràpid. Quan van introduir la figura dels anestesistes hi van fer una anestèsia com la que fan ara, que pot durar l'estona que vulguis i amb uns components que no són nocius per a la persona, es va començar a fer la gran cirurgia, la cirurgia de les pròtesis, la cirurgia cerebral, la cirurgia abdominal complexa, etcètera. Això abans no es podia fer.

“ELS BONS CIRURGIANS EREN ELS QUE ANAVEN DE PRESSA, PERQUÈ SI NO HI HAVIA TEMPS D'ACABAR L'OPERACIÓ, EL MALALT MORIA”

“EL DESCOBRIMENT DE LA VACUNA DE LA PÒLIO VA SER UN GRAN AVENÇ PER LA MEDICINA”

L'arribada de la nova manera d'anestesiari, per vosaltres, devia ser un moment molt emocionant.

Òndia, i tant! I després van venir les UCI i tot plegat. Abans, operaves el malalt i havies d'estar constantment a veure si passava alguna cosa. Més tard, el malalt te'l conduïen cap a UCI o a l'UVI i allà el tenien controlat. Això va ser un moment crucial.

Quin impacte va tenir la pòlio en els primers anys de postguerra?

Quan vaig acabar la carrera s'havia descobert la vacuna de la pòlio i va ser un gran avenç. Hi havia una quantitat d'infectats terrible, i qui tenia la pòlio, ja era per a tota la vida. I si tenien la pòlio, o bé es morien o bé quedaven esguerrats. Quan estaven esguerrats, venia la cirurgia reparadora que consistia a intentar fer operacions per poder fer caminar el malalt. I a vegades, era molt difícil.

Vostè va atendre molts casos?

Sí, vaig veure i vaig operar molts casos de pòlio quan era l'ajudant de l'Antoni Viladot, el creador de la cirurgia ortopèdica a Manresa.

Hi ha alguna referència escrita sobre la cirurgia que es duia a terme a l'Hospital de Sant Joan de Déu de Manresa?

Dissortadament, no. Hi havia un llibre de registre de color negre, a on s'anotaven totes les intervencions practicades i es feia una descripció de la tècnica quirúrgica utilitzada.

El llibre el guardava curiosament el germà Jesús Jornet. Jo vaig intentar la seva recerca, sobretot en referència als anys 58-66, on jo havia fet els meus primers passos en allargaments d'extremitats inferiors i cirurgia dels peus bots. Malgrat l'ajuda de la Direcció i del Dr. Cots, que era l'encarregat de l'arxiu, no vaig aconseguir cap troballa.

"EL LATIRISME, CONEGUDA COM LA MALALTIA DE LES GUIXES, VA AFECTAR A FORÇA GENT A MANRESA"

Un dia (el recordo com si fos ara) comentava la recerca que estava fent a la sala d'espera del quiròfan de la Clínica Sant Josep. Heus ací que, un traumatòleg del qual no diré el nom, em va esventar: "No cal que busquis aquest llibre de registre. Jo el vaig tenir a les mans i em va semblar que, tenint en compte que fèiem foc nou i que es feia un hospital totalment diferent, no tenia cap sentit conservar aquelles andròmines, i li vaig dir a la infermera que procedís a cremar-lo juntament amb altres documents". Crec que no vaig saber respondre i vaig restar amb un ensopiment i una desil·lusió que encara em dura.

Què ens en diu de la malaltia produïda pel consum de guixes?

El latirisme, coneguda, efectivament, com la malaltia de les guixes, provocava una polineuropatia. Això vol dir que, el malalt que

Joaquim Aloy, Francesc Sant i Aleix Solernou en una fotografia mirant a càmera. / Arxiu particular

s'aconseguia curar, caminava fent saltets i movent els braços i cames d'una manera característica. Aquí a Manresa va afectar força gent, a tots aquells que només menjaven guixes. És clar, abans, es menjava el que hi havia i prou. Molta gent no tenia res més que guixes i no sabien que es podia produir aquest mal terrible. I ja no es curaven, era un mal de per vida.

A Manresa va afectar més que a altres llocs?

Sí, perquè hi havia cultius selectius de guixes. Em penso que cap a Viladordis. I és clar, la gent comprava el que hi havia, les guixes eren barates i molta gent en consumia.

En poques dècades, la medicina a Manresa va evolucionar molt.

Manresa va ser pionera en quatre especialitats

a tot Catalunya: traumatologia, cardiologia, ginecologia i pediatria. En el cas de la cardiologia, es va fer la millor unitat de coronària que hi ha hagut a Espanya. Per altra banda, en ginecologia, el Ramon Llatjós va treure els parts de casa i els va fer a la Clínica. Això és importantíssim perquè fins aleshores es paria a casa, amb l'ajuda de les llevadores, i apareixia un metge en cas de necessitat. A partir del 1958, els parts ja es fan a l'hospital. En pediatria, el Simeó Selga va tenir la idea genial de fer un equip de pediatres. I en traumatologia hi va haver un canvi important quan va sortir la llei de bases de la seguretat social de creació de les especialitats. Abans no hi era i tothom practicava la traumatologia: cirurgians, 'curanderos', metges de poble, etcètera. Tot això va fer que les quatre especialitats pugessin com l'espuma.

Hi havia gent que feia traumatologia sense tenir cap coneixement?

I tant! Hi havia 'curanderos' que en feien molta. Per exemple, el Sala del Pujolet feia més trauma que cap cirurgià.

I com ho feia?

Ell havia sigut cabrer, havia portat un ramat de cabres. Sabia com s'havia de reduir una luxació d'una cabra i com s'havia d'immobilitzar una pota d'una cabra que havia baixat per un precipici. Tenia unes idees i les aplicava. I ho fotia relativament bé. I ho sé perquè teníem relació personal i m'enviava malalts a mi. Quan una cosa no la veia clara, m'ho derivava.

Amb tanta gent que es dedicava al trauma sense ser experts, devien haver-hi pacients que els hi devien fer autèntics disbarats.

A Manresa, hi havia una gran quantitat de coixos. Fins que no va sortir la figura del traumatòleg, tothom es veia en cor d'exercir. I de coixos n'estava ple. A la ciutat hi va haver dos metges importants: l'Antoni Viladot i el Josep Tuneu. El Viladot era premi extraordinari de Medicina. Es va formar a Bolonya, a París, i tenia idea d'una cosa que ningú no en sabia res, que era l'ortopèdia. I va coincidir en un moment crucial que era la crisi de la pòlio. Ell va aprendre i curar malalts i va ser l'amo. A part que estava a l'Hospital de Sant Joan de Déu i, els frares que anaven demanant caritat, recollien els malalts que ve-

ien esguerrats per aquests mons de déu i els portaven a l'hospital. El boca-orella va anar corrent i l'hospital es va convertir en el primer centre d'ortopèdia de Catalunya.

Vostè va poder treballar amb tots dos?

Sí, vaig treballar amb tots dos intensament, per tant, me'ls conec bé. Eren uns fores de sèrie. El Viladot era un 'tío' que en sabia molt i ho fotia molt bé, només que m'hauria mort de gana perquè ell cobrava 60.000 peles de l'època per una operació i a mi em donava 20 duros i havia de fer el seguiment del malalt, anar-lo a veure a casa, veure'l a l'hospital... En canvi, això amb el Tuneu va canviar radicalment.

Per què?

Perquè el Tuneu el que va fer va ser socialitzar. Un 40% de l'import que cobràvem se'l quedava ell, un 19% per cada un, i un 5% per comprar material.

Ho trobava just?

En aquella època sí, és clar, però ara no ho trobaria just.

Ara què faria? Repartir-ho tot igual?

Home, si treballes igual i tens nivell, el més lògic seria repartir-ho tot igual. Però entenc que en aquella època es fes d'aquella manera, perquè anava així i no ho critico. Hi havia una tradició en què el 'jefe' s'emportava una part important, i la resta ho repartia al seu aire.

“EL TONEU NO ERA CAP QUALSEVOL. TENIA UN CURRÍCULUM ACADÈMIC EXTRAORDINARI. ERA UN INDIVIDU QUE TENIA 27 MATRÍCULES D’HONOR”

.....

“LES MÚTUES PATRONALS VAN TROBAR QUE A MANRESA ERA ON LES BAIXES DURAVEN MENYS I ON HAVIEN DE PAGAR MENYS INDEMNITZACIÓ”

Com aprenia un metge que volia començar?

Havies d'anar a roda d'un metge que en sabés i acompanyar-lo a totes hores i a tot arreu sense cobrar. Jo treballava a l'Hospital de Sant Joan de Déu, a beneficència, i per operar, vaig estar 14 anys que anava els dimarts a les 6 del matí, perquè a les 8 ja havia de ser a lloc. I recordo que d'anestesiista hi havia el Damià Cristina. Jo l'anava a recollir a Cal Xinito i el portava cap a dalt. Llavors operava el que fos i apa, cap a la feina. Però mai vaig cobrar res eh, sempre beneficència.

Què ens en pot dir del doctor Josep Toneu?

El Toneu no era cap qualsevol. Tenia un currículum acadèmic extraordinari. Era un individu que tenia 27 matrícules d'honor! És que no n'hi ha hagut cap més a Manresa. Hi havia el Dídac Ribas Mujal, catedràtic, que tenia 3 matrícules menys que el Toneu. Era un home preparat, intel·ligentíssim, passa que tenia un caràcter molt difícil. Molt. El Toneu va tenir la visió de crear un servei de traumatolo-

gia a Manresa. I com que va ser el primer servei de trauma que hi va haver a Catalunya, sense cap mena de dubte va ser el servei més important que hi va haver al país en aquesta especialitat.

Un servei que estava ubicat al carrer de la Canal.

Sí, al carrer de la Canal, 24, de Manresa. En aquell moment, érem tres, el Toneu, el Llorenç i jo. L'Aymerich es va afegir després, quan estàvem al Centre Hospitalari. L'equip que va muntar el Toneu es va fer amo de pràcticament tota la traumatologia del territori. Teníem el 90% de tota la geografia del Bages, del Solsonès... També venia gent de Toledo.

De Toledo?

El calé ho pot tot. En aquell temps, les mútues patronals eren les que pagaven. I en què es fixaven les mútues? Primer, en la durada de la baixa de l'individu; i després, si havien de pagar indemnització o no, i es van trobar que a Manresa era on les baixes duraven menys i on havien de pagar menys indemnització.

Per què?

Perquè nosaltres fèiem una traumatologia utilitària.

Què vol dir això?

Per exemple, si aquest dit (assenyala el seu dit anular de la mà esquerra) t'ha de quedar penjant i no el podràs utilitzar mai perquè et

farà nosa, és preferible tallar-lo perquè tinguis tota la mà i poder fer garra. Són idees de cara a una cirurgia pràctica pensant en el treball, cosa que d'això ningú en sabia res.

El pacient també hi devia poder dir la seva.

No, no. En aquella època, no. Mira, ara t'explicaré una anècdota perquè vegis com anava la cosa. Un dia em van portar un nano que tenia cinc anys i que havia enganxat la mà a la pastera, en un forn, i va sortir amb la mà com un penjoll. Jo estava a punt d'operar-lo. El nen estava estirat a la taula del quiròfan, despullat, l'anestesiista l'estava intubant, i em vaig fixar que tenia la pell [del penis] molt llarga; tenia una fimosi. I ho vaig tenir claríssim! El vaig operar de fimosi i vaig tenir un tros de pell per anar-li tapant tots els dits. Una feinada de sis hores, però aquell nano va salvar la mà. Va venir un dia a ensenyar-me la mà i gairebé es posa a plorar. Coses així no es poden fer avui en dia, perquè hauria de demanar permís als pares i potser hauria de demanar permís al jutge. 'Cuidado', eh! Jo em vaig tirar a la piscina perquè ho veia clar i prou. El cas és que en aquell moment, teníem saturat l'hospital, teníem saturada la Clínica i a Sant Joan de Déu no es feia trauma, només hi havia ortopèdia i poca cosa més.

A què es refereix quan diu que estava saturat l'hospital?

Que no hi havia llits perquè ho teníem tot ocupat. I ens vam plantejar què fer, i va sortir la idea de fer un centre monogràfic de

“LES MÚTUES VAN PROVOCAR QUE LA CLÍNICA SANT JOSEP I L'HOSPITAL DE SANT JOAN DE DÉU DE MANRESA FESSIN SERVEIS DE TRAUMA”

trauma. Vam parlar amb les monges de la Clínica de Sant Josep. Allà al davant hi ha un convent, que era un camp de conreu, i vam parlar amb ells per comprar el terreny i fer un centre monogràfic de trauma; els serveis auxiliars els tindríem a la Clínica. Les monges estaven d'acord, tots estàvem d'acord. Llavors, em van encarregar a mi la funció de portar-ho a terme perquè la meua dona és parenta del fundador de l'Orde de la Clínica, de les monges de Sant Josep. Jo, satisfet, vaig anar cap a Girona, al costat de la catedral, i vaig demanar per parlar amb la Madre Babila, la mare generala. Li vaig explicar el nostre cas i saps què em va contestar?

No.

“Hijo mío, la Orden tiene otra idea. La idea es nunca vender y solo comprar”. Vaig quedar sense paraules. No sabia pas què dir-li. I vaig arribar a Manresa emprenyat, i li vaig explicar al Tuneu el que havia passat. El Tuneu també es va enfadar molt i va dir: “Doncs ara, el centre el farà el primer que pagui”. Va estar a punt de picar a la porta de l'Asepeyo, que en aquell moment estava fent la Clínica de Sant Cugat, però la Mútua Manresana va decidir fer el Centre Hospitalari. Pensaven que amb això augmentarien totes les pòlisses i les assegurances perquè seria una mútua que tin-

Sant i Aloy observen una fotografia antiga de la catedral de Girona. / A.S.P.

dria un centre de referència. Li vaig comentar amb el Tuneu que ens estàvem equivocant, que la gent fotria el camp perquè les mútues no voldrien anar a casa d'un altre. I tal dit, tal fet. I la trauma va caure en picat. Llavors, les mútues van provocar que la Clínica i l'Hospital de Sant Joan de Déu fessin serveis de trauma.

Per tant, van ser les mútues les que van fer un boicot al Centre Hospitalari.

Totalment. Les mútues van dir que a casa d'un altre no hi anirien. Quina opció tenien? Doncs demanar a la Clínica i a Sant Joan de Déu que muntessin un servei de traumatologia i que ells els hi portarien els malalts. I nosaltres vam passar de tenir un 90% de la gent, a caure en picat. Llavors ja no es va poder dur a terme un centre monogràfic i es va fer una policlínica. Es van anar fent concerts de ginecologia, cirurgia, etcètera, i es va acabar.

Però, des que es constata que la traumatologia va de baixa fins que es decideix canviar, devia passar un cert temps. Com va anar tot aquest procés? Qui va prendre la decisió de canviar-ho per una policlínica, per un Centre Hospitalari com el que va acabar esdevenint?

Doncs ho va decidir la junta del Centre Hospitalari on hi havia membres que estaven prèviament a Mútua Manresana.

Com va reaccionar el Dr. Tuneu quan li van dir que s'oblidés del servei únic de traumatologia i que això havia de ser un Centre Hospitalari?

Els números no sortien i van decidir fer un canvi. En el Tuneu li van pintar tot molt bé. Li van dir que seria el director mèdic i que farien moltes pòlisses.

A l'hora de la veritat, no va anar així.

Exacte. Nosaltres teníem un equip de traumatologia i, gràcies a això, fèiem molt trauma d'accidents de tràfic i d'accidents de treball, però se'n va anar tot en orris. A més a més, nosaltres anàvem al consultori d'algunes mútues i, com que van veure que no se'n sortien, ens van obligar a deixar el servei que prestàvem a altres llocs.

Com va viure, personalment, aquest procés?

Patint molt, plorant a estones, i dient-li al Tuneu que ens fotíem baix.

En quin moment li va dir això?

Quan van passar de centre monogràfic a policlínica, ja vaig veure claríssimament la jugada, i va ser quan vaig començar a avisar al Tuneu. El cas és que la traumatologia va anar minvant i vam començar a ser més ortopèdia que traumatologia. I ens dedicàvem a posar pròtesis, a fer artroscòpies, però ja vam deixar el trauma que és el que ens havia donat força, vigor i nom.

I és el que volíeu fer.

Sí. De tots els que érem, jo era el que havia fet més ortopèdia, perquè havia estat amb el Viladot durant un temps, però els altres els hi venia de nou. A mi m'agradava més la trauma perquè vaig néixer traumatòleg.

Quan se'n va adonar el Dr. Tuneu que la cosa anava pel pedregar?

Quan van canviar la direcció i la política i van decidir apartat al Tuneu i familiars que hi treballaven. Es va prescindir del Dr. Tuneu com a director mèdic i va quedar com a cap de Servei de Trauma, però llavors, li van treure el despatx que tenia i el van col·locar al 'quarto' de morts.

Com?

Van col·locar el seu despatx allà on portaven

“LA TRAUMATOLOGIA VA ANAR MINVANT I VAM COMENÇAR A SER MÉS ORTOPÈDIA, I ENS DEDICÀVEM A POSAR PRÒTESIS I A FER ARTROSCÒPIES”

“DE TOTS ELS QUE ÉREM, JO ERA EL QUE HAVIA FET MÉS ORTOPÈDIA, PERQUÈ HAVIA ESTAT AMB EL VILADOT DURANT UN TEMPS”

els cadàvers. No passava sovint que hi haguessin cadàvers, però tenien un lloc per posar-ne un el dia que hi fos. Doncs en aquell lloc, hi van posar una taula i un armariet perquè el Tuneu s'hi pogués instal·lar.

D'això se'n diu humiliació, no?

Sí. El volien humiliar i castigar. També van acomiadar a familiars propers. El Tuneu el van massacrar. Van jubilar al Llorenç, a l'Ay-

merich..., i en el Tuneu el van deixar en una situació d' standby. Veient aquesta situació, un dia vaig anar a parlar amb la Junta i els hi vaig demanar que donessin al Tuneu una sortida digna perquè l'estaven matant, tractant-lo d'aquella manera. I li van fer una proposició doble: o bé un sou de per vida, o una indemnització. En aquell moment, el Tuneu ja tenia la leucèmia mieloide crònica, però no comptava mai que l'hagués de matar. I va optar per la proposta de cobrar una quantitat fixa cada mes; es va morir tres mesos després.

En el moment en què hi havia el Tuneu desterrat i castigat, vostè continuava treballant al Centre Hospitalari?

Sí, en aquell moment continuava allà, treballant com un boig. Tenia dos ajudants, el Mira i el Codina, que els vaig formar jo. Doncs me'ls van treure i em van dir que, quan necessités alguna persona, truqués a un número i que em vindrien a ajudar. Normalment, venien a donar-me un cop de mà el Joan Camí o l'Oliveras, que ho feien molt de gust perquè eren amics i molt bona canalla, però perquè vegis com anava la cosa i la maldat que hi havia. Quan faltava poc perquè fes 65 anys, la Junta li va preguntar a Direcció per la meva situació, i la seva resposta va ser: "és que aquest treballa massa i no en podem prescindir".

No els interessava que plegués.

No, és clar. Jo operava de dilluns a divendres.

Els dilluns començava a operar i em trobava que, tots els que no havien pogut arreglar durant el dissabte i el diumenge, em tocaven a mi. I què havia de fer? Doncs posar-m'hi més d'hora, operar els meus malalts i continuar amb tot allò. Pràcticament, no podia dinar, acabava la feina i me n'anava a passar visita a la consulta del Centre Hospitalari on tenia 25, 30 o 35 malalts. I sortia ràpidament cap a l'ambulatori a continuar amb la jornada.

"EL TUNEU LI VAN TREURE EL DESPATX QUE TENIA I EL VAN COL·LOCAR AL 'QUARTO' DELS MORTS. EL VOLIEN HUMILIAR I CASTIGAR"

"VAIG DEMANAR A LA JUNTA QUE DONESSIN AL TUNEU UNA SORTIDA DIGNA PERQUÈ L'ESTAVEN MATANT, TRACTANT-LO D'AQUELLA MANERA"

Un dia em van cridar de Direcció i em van dir: "Mira, hem fet un gir a l'hospital i tu ets l'últim que queda de tota la fornada. Evidentment, la Junta està molt agraïda per la feina que has fet, però, potser, seria el moment en què t'ho comencassis a pensar i plegar. I com que la Junta està molt contenta, m'han dit que et proposi el següent: primer de tot, indemnitzar-te amb un xec; en segon lloc, un dinar de comiat on et faran un regal; i tercera, un despatx a

“VAIG PLEGAR ALS 75 ANYS PERQUÈ VAIG CONSIDERAR QUE, AMB AQUELLA EDAT, JA EM TOCAVA”

.....

“ESTIC MOLT ESTRANYAT QUE ENCARA ESTIGUI VIU PERQUÈ LES HE PASSAT MOLT PUTES”

.....

“EL DR. CARLES LLUSÀ ES VA EMPRENYAR MOLT, PERÒ AL FINAL, VA CALLAR I NO VA DIR RES”

la Clínica Sant Josep on tu puguis visitar sense pagar tot el temps que vulguis”.

Una molt bona proposta, oi?

Sí, i la vaig acceptar. Vaig plegar als 75 anys perquè vaig considerar que, amb aquella edat, ja em tocava.

Això és que estaven molt contents amb vostè.

I és que també es van adonar que m'havien martirizat. Per això, que estic molt estranyat que encara estigui viu perquè les he passat molt putes.

Quants anys va durar el martiri?

Dos anys. Van ser dos anys de calvari, calvari, calvari. El que jo vaig passar no ho sap ningú.

Què li va passar al Dr. Carles Llusà quan va

arribar un bon dia al seu despatx?

El Llusà era el qui s'encarregava de fer els electroencefalogrames. Un dia va arribar al seu despatx i no trobava l'aparell. Li havien plegat i fotut dins d'una caps de cartó. I ja no sé res més. El Llusà es va empenyar molt, però al final, va callar i no va dir res.

Com va ser la reconversió hospitalària de Manresa? Com ho va viure i quin balanç en fa?

A Manresa hi havia tres centres: l'Hospital de Sant Joan de Déu, la Clínica Sant Josep i el Centre Hospitalari. Tots tres anaven fent, no crec que guanyessin molts calés, sinó que cobrien despeses i prou. Llavors, la Generalitat se li va ocórrer el sistema de pagar per UVAS, que significava pagar per dies d'ingrés del malalt.

Com més dies estava un pacient ingressat, més es cobrava.

Exacte. I després, com més instal·lacions tenien, més cobraven. Això va provocar que tots volguessin posar un aparell d'escàner, un aparell de ressonància magnètica, volien tenir una unitat de diàlisi, i un llarg etcètera. És clar, tot això feia que l'UVA pugés. Per tant, el que pagaven per dia i llit, augmentava. Tots els hospitals van fer el mateix, i inevitablement, el volum de costos va augmentar tant que va fer que el sistema fos inviable. Això va ser una badada terrible de la

Generalitat. Una cosa és pagar per acte mèdic; per exemple, una apendicitis, 40.000 peles; una fractura de tibia, 6.000 peles. I si ho feies bé, sortien els números. Nosaltres abreujàvem les baixes del malalt, i de pas, evitàvem que hi haguessin seqüeles que fossin costoses. Quan fèiem això, dissabte venia un taxi de Balaguer amb els malalts que allà havien tingut problemes. I nosaltres anàvem solucionant les coses. Fins que no es va muntar el Centre Hospitalari, portàvem, pràcticament, tota la traumatologia de la zona fins a l'any 1971. Del 1960 al 1971 no hi va haver ningú que ens pogués passar la mà per la cara. El 1971 es va inaugurar el Centre Hospitalari i va començar el declivi.

I què van fer?

Es van començar a reunir els centres per arreglar les coses. I és clar, tothom escombrava cap a casa. L'última proposta va ser que el Centre Hospitalari només fes trauma; la Clínica Sant Josep, cirurgia; i Sant Joan de Déu, nanos, pediatria i PAS. Aquesta va ser la proposta estrella, però llavors va sortir Sant Joan de Déu i va dir que no els hi interessava perquè ells ja estaven bé. Jo sé, però no ho puc assegurar, que en aquells moments, el superior de Sant Joan de Déu, que em penso que era el padre Fabián (íntim amic d'Alfonso Guerra), ja havia aconseguit que autoritzessin per construir un gran hospital a Manresa. Per tant, a ells no els interessava.

Aloy i Sant en un moment de l'entrevista. / A.S.P.

Quina és la seva opinió sobre l'Hospital de Sant Joan de Déu?

Sant Joan de Déu està molt ben fet, però està mal dissenyat. El Centre Hospitalari tenia una cabuda de 400 malalts i tenia un sentit pràctic. La cuina estava a dalt de tot; al centre, radiologia; el laboratori, al costat; rehabilitació, a tocar, i els quiròfans estaven junts. Tot estava a prop. Sant Joan de Déu va aprofitar l'estructura de la primera reforma, i llavors, va afegir la segona. Però què ha passat ara? Que depèn d'on hagi d'anar, camines dos quilòmetres. I per anar del laboratori a radiologia, fas dos quilòmetres més. Aquest és l'error per mi. La resta està molt bé i està molt ben plantejat. Ara, és un hospital per a una societat rica i nosaltres som pobres. L'hospital té una molt bona direcció, el senyor Manel Jovells és una persona molt intel·ligent i crec que ho porta molt bé. Malgrat això, de la forma en què està l'economia del país, allò es fa difícil de portar. Les retallades (que van ser exagerades) i les llistes d'espera li han fet molt mal.

Per què diu què és un hospital per a una societat rica?

Perquè és un hospital per fer-ho tot molt ben fet. A veure, com us ho explico... No té unitat de coronàries.

Quan va saber que no hi hauria unitat de coronària?

A Manresa s'havia de fer un hospital infantil, i el Ramon Bargués, que en aquella època era el director de la Caixa d'Estalvis, va fer un

infart i li van salvar la vida. I per això es va decidir crear la Coronària, en bona part, finançada per la Caixa d'Estalvis. La unitat de coronària havia salvat moltes vides i donava prestigi. Un bon dia ens van dir que desapareixia. Això va ser quan havien defenestrat el Tuneu. El Corrons em va demanar que l'anés a veure a la finca que tenia a Pineda i em va demanar com ho veia. Li vaig dir que em semblava molt malament. Ell es refiava del finançament de la Generalitat i de Caixa Manresa. El vaig advertir que aquests eren els que havien fotut al Tuneu i que amb ell farien el mateix. Li vaig dir: "Si no surten els números, al cap de mig any, et fotran la Coronària a fer punyetes. L'única solució era tenir prestigi, la Coronària et donarà prestigi a Manresa, la gent aprecia la Coronària. Fot una proclama i dius que has de tancar la Coronària perquè els números no surten. I demanes a la gent que es faci sòcia per cobrir les despeses. Tot Manresa et dirà que sí". No em va fer cas i va passar el que va passar.

Les raons de tancar la Coronària, per tant, eren econòmiques.

Sí, purament econòmiques. No sortien els números. Les despeses que no es podien assumir, les assumia la Caixa de Manresa. Però no li van desgravar i va dir que no pagava més. Després d'haver vist i viscut tot això, entendràs la tristesa que tinc dintre de l'ànima, malgrat haver treballat tota la vida com un animal.

“LES RETALLADES I LES LLISTES D'ESPERA HAN FET MOLT MAL A L'HOSPITAL DE SANT JOAN DE DÉU”

“LES RAONS PER TANCAR LA UNITAT DE CORONÀRIA VAN SER PURAMENT ECONÒMIQUES”

El que més greu li sap és el que va succeir amb la unitat coronària?

Tot. Tot. Perquè ho vaig veure venir.

Què hauria canviat de la reconversió, perquè és evident que no es podia mantenir la duplicitat de serveis.

M'hauria agradat el que van proposar: Centre Hospitalari, trauma; cirurgia a la Clínica, i a Sant Joan de Déu, pediatria i PAS. I fora UVAS. I pagar per acte de servei. Tu creus que s'han fotut calés, ara? El que costa mantenir Sant Joan de Déu... I que encara se salva una mica amb la privacitat de la Clínica, que es guanya la vida. Si no, no surten els números. No poden sortir.

Amb les obres immenses que va fer Sant Joan de Déu, no va millorar molt la prestació de serveis?

Sí, sí, però la crisi el va afectar molt. Allà hi ha gent molt bona i està molt ben organitzat, però no pot funcionar un hospital si tens un atac de cor i et diuen que s'ha de fer un electrocardiograma d'esforç i la màquina assenyala que te l'han de fer d'aquí a dos me-

sos. I un cop feta, la màquina diu que el cardiòleg mirarà el resultat d'aquí a dos mesos més. Això és el que va fer [el conseller de Salut] Boi Ruiz: retallades i llistes d'espera. Per això, l'anomenaven 'Manostijeras'.

Si detecten que pots tenir un atac de cor, et fan esperar dos mesos?

Hi ha molta gent que ha mort per coses d'aquestes. La gent no sap si té una urgència o no, el que ho determina és la màquina, no és el facultatiu. El facultatiu et diu que vagis al taulell que allà et diran quan li donaran hora. Si és un cas al límit, és clar que corren, però de vegades, no saps si és una neoplàsia o és simplement una inflamació. Però quan arriben les proves de diagnòstic, la neoplàsia s'ha escampat. Els metges o la direcció de l'hospital no són els culpables. El culpable és el sistema. Si no hi ha peles, això no es pot arreglar. No passa només a Sant Joan de Déu; passa a tot Catalunya.

Si els serveis s'haguessin distribuït de la manera que vostè diu, això, igualment, hauria pogut passar.

No, no. Mira, les coses quan es concentren en un lloc fan pinya. Els serveis de Sant Joan de Déu entre ells no es coneixen. Això és fatal. El Centre Hospitalari ens coneixíem tots. I ens ajudàvem entre nosaltres. Ara és impossible.

Li direm tres noms de metges i vostè ens diu el que recordi. Primer nom: César de Requesens Manterola. Què li va passar?

Francesc Sant al balcó de casa seva, amb la muntanya de Montserrat com a teló de fons. / A.S.P.

César de Requesens era un metge militar i un cirurgià extraordinari, però bevia massa. Quan operava millor era quan estava més borratxo. I era un llançat. Jo el vaig ajudar en una operació d'hipòfisi, que era una de les operacions de neurocirurgia més difícils que hi ha. S'ha de fotre la closca enlaire, separar els dos hemisferis, arribar al mig on hi ha la 'silla turca' i allà hi ha la hipòfisi. Doncs allà s'havia d'actuar i treure el tumor. Doncs el 'tio' va tenir els collons de fer-ho a l'Hospital de Sant Andreu on pràcticament no hi havia els mitjans per fer-ho. I jo el vaig ajudar. El problema del César va ser que es va embolicar amb la dona d'un tinent. Un dia, el tinent va trucar a la porta de casa seva, la va obrir i li va fotre un tret. Així de senzill. Diria que va passar a Melilla.

Segon nom: Dídac Ribas Mujal.

La meva primera intenció era fer anatomia patològica i vaig estar dos anys amb el Ribas

al servei d'anatomia patològica. Quan ja estava més engrescat que mai, em va venir i em va comentar que havia tret la càtedra a Santiago de Compostel·la i que marxava cap allà. Em va oferir la plaça d'ajudant de la càtedra, però em va dir que, si no tenia patrimoni, no m'ho aconsellava perquè a Santiago no s'havia fet mai una biòpsia. Per tant, només tindria el sou ras, i si no tenia un coixí, malament. I em vaig emportar una bona desil·lusió. Llavors em va dir que jo era manetes i que provés a Urgències, que es feien unes oposicions bastant senzilles i allà tindria un lloc on m'ensenyarien. En aquell moment, a Barcelona no hi havia cap residència ni res, només hi havia el Clínic, Sant Pau i Sagrat Cor. El cas és que vaig decidir fer traumatologia. Anys més tard, el meu fill va triar d'especialitat anatomia patològica i jo no li havia explicat mai res d'això. Quina casualitat, oi? El Ribas era un gran estudiós, un gran manresà i un molt bon

republicà. Era un home que no creia amb Déu, però en els últims anys es va acabar convertint en creient.

Parlàveu de política amb el Dr. Ribas?

Sí, una mica. Contra la dictadura i contra Franco en parlàvem de vegades. Recordo que em va explicar que, quan va fer l'examen d'oposició, el tribunal que hi havia el volia fotre per ser catalanista i s'apuntaven totes les paraules que sonaven a català per veure si el podien perjudicar d'alguna manera.

El seu pare, Antoni Ribas Grau, va ser membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa i tinent d'alcalde de l'Ajuntament republicà. Us havia comentat mai alguna cosa?

No, no. Estaven una mica distanciat. Se l'estimava, però no tenien massa 'feeling'.

Tercer nom: Lluís Puig Vilajosana.

Era l'home més divertit, més castís que hi ha hagut a Manresa. El seu ajudant era el Damià Cristina. El Puig Vilajosana era un molt bon cirurgià, era forense i només tenia un problema: que operava igual que fotia una autòpsia. Es fotia una bata, guants o sense guants, i començava a remenar. Ara, ho fotia molt bé, eh! Molt bé. Era un home molt intel·ligent, que tenia una capacitat mental extraordinària. Jo, des que era un nano, quan vaig dir que volia ser metge, em passava els estius a l'hospital i alguna vegada quan no tenien a ningú els ajudava.

Canviant de tema: vostè va conèixer a Josep Garriga, el presumpte agressor de Josefina Vilaseca Alsina, la nena de dotze anys que va ser víctima d'un intent de violació l'any 1952. Expliqui'ns el que recordi.

Un dia a la tarda va venir el Fornells, que era un constructor, al dispensari que teníem al carrer de la Canal de Manresa. Acompanyava un paleta que havia caigut de la bastida i s'havia fet mal. Tenia una ruptura de menisc que s'havia d'operar. I el 'tío' estava groc com un ciri. Va comentar: "El dia que heu proposat operar-me és el dia que va morir la Josefina". A continuació, va preguntar qui l'anestesiaria i li vam contestar que 'La Hermana' Concepció. Encara es va posar més pàl·lid, i va dir: "Mireu, jo soc el Garriga, la persona que va passar tot allò amb la Josefina Vilaseca, i la monja que va atendre la Josefina quan va fer la paràlisi respiratòria, va ser 'La Hermana' Concepció. Creieu que no puc estar espantat?". I resulta que el Garriga, just en el moment que l'anaven a intubar per anestesiari-lo, va fotre una parada cardíaca i es va morir. Jo era allà.

Vostè pot afirmar, sense cap mena de dubte, que el Josep Garriga va confessar que havia estat l'autor dels fets? Existeix la versió que va ser una altra persona.

Ell es va confessar autor dels fets de la Josefina Vilaseca. Ell va dir: "Jo soc el que va passar tot allò amb la Josefina Vilaseca". No va dir que l'hagués intentat violar ni que l'hagués agredit, però els meus companys i jo vam interpretar que era el qui havia fet el mal a la Josefina Vila-

seca. A més a més, ens va comentar que estava penedit del que havia passat, que li havia sabut molt greu i que havia canviat de vida. Ens va explicar que s'havia casat i que havia tingut un o dos fills, això no ho recordo amb exactitud. També ens va dir que havia treballat fins ara sense que ningú en sabés res, tampoc l'amo, el Fornells. Tot això és veritat.

I les monges van tractar-lo com a qualsevol altre pacient? Perquè aquesta hipòtesi també ha corregut.

Les monges van actuar correctament. Crec que va ser una mort predestinada. Jo coneixia 'La Hermana' Concepció Garatea. Ella era la millor monja que hi havia a la Clínica. Era la monja més hàbil, eficient, tranquil·la... I quan hi havia una cosa que no li agradava, ho deia a la cara. Era una dona excepcional. És impossible que li hagués pogut fer mal.

Hi havia alguna altra monja en el moment de l'operació?

No, no. No n'hi havia cap més, però allà també hi érem el Tuneu, el Llorenç i jo. 'La Hermana' Concepció va fer el que havia de fer: va intubar el Garriga i ell va fer una parada cardíaca. En el cas de la Josefina Vilaseca va ser al revés, quan se li va treure el tub per desintubar-la, va fotre el xoc.

Per tant, vostè va veure com moria el Garriga.

Sí, jo vaig veure com feia l'aturada cardíaca i com moria.

O sigui, queda absolutament exclosa qualsevol pràctica incorrecta?

Segur. Segur. Us prometo per la meva fe que va anar així.

Joaquim Aloy i Francesc Sant s'encaminen cap a la porta de sortida de la casa del doctor. / A.S.P.